

PhDr. Doc. Ladislav FUČÍK a kol.

RADÍME ZPĚVÁČKŮM

HORÁCKÉ FOLKLORNÍ SDRUŽENÍ JIHLAVA

2003

OBSAH

Písňe bez doprovodu (á cappella)

1. Cestičko blódivá
2. Jak se ten měsíček
3. Když jsem já byl malej zajíc
4. Vyrostla růžička
5. Martínek je hezké

Písňe s doprovodem

6. Svět, měsíčku, svět' (2 zobcové flétny)
7. V zeleném hájíčku (housle)
8. Když má sedlák po žních (housle, klavír)
9. Šla děvečka se džbánem (housle, klavír)
10. Kam ty jedeš? (housle, klavír, instrumentální doprovod – smyčce)

Sbírky horáckých písňe

1. Bělík Vratislav: Horácký zpěvník
Havlíčkův Brod, 1954 (oblast Podhorácko – východ)
2. Fučík Ladislav (editor): Horácké písňe, sešit I., II., III.
KPÚ v Jihlavě, 1959
3. Háva František – Kubašta Antonín: Horácké písňe
Helenín, 1940 (oblast Jihlavsko)
4. Jelínková Zdena: Horácké tance
Havlíčkův Brod, 1958
5. Konvalinka Karel: Horácká kytička
Jihlava, 1940 (oblast Havlíčkův Brod, Žďár nad Sázavou, Nové Město na Moravě)
6. Kouba Karel: Písňe z Pacovska
rukopis
7. Nosek Antonín: Horácké písňe
rukopis (oblast Telčsko)
8. Pernica Bohumil: Rok na Moravském Horácku a Podhorácku
Havlíčkův Brod, 1951
9. Sejk Jan : Písňe z Pelhřimovska
rukopis
10. Marta Tonerová: Lidové písňe z moravského Horácka
Etnologický ústav Akademie věd Brno, 1999
11. . . . : Horácké písňe
Akademie věd, Brno
12. Tauš Miroslav: Písňe z Pelhřimovska
Pelhřimov

* * * * *

Název: RADÍME ZPĚVÁČKŮM
Autor: Doc. PhDr. Ladislav Fučík
Spolupracovali: Míla Brtník, Mgr. Antonín Nosek
Grafická úprava: Jan Rosecký
Vydalo: Horácké folklorní sdružení ve spolupráci s Domem dětí a mládeže Jihlava
Určeno: pro potřebu soutěžícím Zpěváčci
Ke stažení: www.sweb.cz/horfos

© Horácké folklorní sdružení, 2003

SLOVO ÚVODEM

Již několik let jsem zván do porot pro hodnocení interpretačních soutěží a přehlídek, jejichž náplní je přednes lidových písní. Je příjemné konstatovat, že se do jihlavské oblastní soutěže dětí do patnácti let hlásí stále více mladých zpěváků. Jestliže se před čtyřmi roky soutěže zúčastnilo 43 zpěváků, v roce 2002 porota hodnotila výkony již 96 soutěžících (dívky početně převažují).

Během soutěže musí porota vyslechnout cca 200 lidových písniček, které podle soutěžního řádu vydaného Folklórním sdružením ČR Praha a ARTAMA Praha mají být z etnografické oblasti, v naší soutěži tedy z Horácka. Musím ale konstatovat, že výběr písní není pestrý. Opakují se stále stejné písně – *Hvězdičky, hvězdičky, Ty šašovský louky, Vím já o studánce, Zadělal na buchtu, ...* V přednesu písní se u soutěžících objevují některé nepřesnosti. Nejčastější a stále se opakující nedostatky v pěveckém projevu uvádím, např. nevhodné pěvecké dýchání, kde téměř u všech zpěváků jde o dýchání svrchní, bez dechové opory, dále zlomový přechod mezi hlasovými rejstříky, což se mj. projevuje v nepřesné intonaci, dále ve složce artikulační se málo dbá na vokalizaci, *příškrčený* zpěv téměř zavřenými ústy. Málo pozornosti věnují soutěžící výslovnosti sykavek, dělení slabik není často v souladu s mluvnickými pravidly a dále koncovým *-m, -ou, -d, -t*. Ve složce rytmické se nedodrží hodnoty not a pomlk, zvláště mezi frázemi a slokami písní. Malá pozornost se věnuje frázování, tj. členění na logický melodicko-rytmický a textový úsek písně, a v neposlední řadě na obsahovou stránku písně. Předpokládám, že nacvičování písní pro soutěž i mimo soutěž se děje pod vedením pedagoga nebo vedoucího souboru, proto na celkovém konečném pěveckém projevu, ve kterém jde ještě o tempo, dynamiku a agogiku, se budou podílet oba, tj. interpret i ten, kdo soutěžícího připravuje.

Je nutné se také zmínit o instrumentálním doprovodu. Nejčastěji píseň interpretují soutěžící á cappella, tj. bez doprovodu hudebního nástroje. V tomto případě je nutné, aby zpívající sám nebo vedoucí udal zpěvákovi akord a počáteční tón. Některé zpěváky doprovázejí houslisté. Zde se houslový doprovod provádí obyčejně tak, že houslista udá počáteční tón a se zpěvákem hraje melodii písně nebo hraje druhý hlas v terciích a sextách, tzv. *lidový druhý hlas*, nebo (ojediněle) zpěváka doprovází tzv. *prokomponovaným doprovodem* – příznávky, prodlevy, melodické tóny. Vhodné jsou i mezihry mezi slokami písně, které mohou být i modulační.

Z dalších doprovodných nástrojů se v posledních letech užívají zobcové flétny sopránové, i když vhodnější by byla zobcová flétna altová. Nejvhodnější instrumentální doprovod obstarají smyčcové nástroje – housle 1. a 2., housle II. (kontry) a kontrabas, které je možno doplnit o klarinetu (flétny). I zde se setkáváme se dvěma způsoby doprovodu; po předejř (nejčastěji čtyřtaktové nebo doprovodná skupina zahraje celou píseň) následuje zpěv a instrumentální skupina hraje melodii se zpěvákem či zpěvačkou. Vhodnější je již výše zmíněný prokomponovaný doprovod s mezihrami a dohrou.

Na výše uvedené problémy, které se týkají jednak zpěvu a jednak instrumentálního doprovodu, se pokusím konkrétněji upozornit na příložených deseti horáckých lidových písních. U každé písně uvádím její pěvecký (hlasový), intonační, rytmický popř. výrazový rozbor. Pět písní je uvedeno á cappella, dalších pět s doprovodem houslí, dvou sopránových zobcových fléten, klavíru a instrumentální skupiny (smyčce). Zde ještě poznámka k notovému záznamu písní. V důsledku stálého snižování hlasové polohy u školní mládeže bylo nutné přizpůsobit i volbu tónin. Jen zřídka se objeví dětský hlas, který bez potíží zazpívá tón e², u chlapců dělá potíže již h¹. Proto jsou písně notovány v tóninách C, D, G-dur a e-moll, dvě písně jsou uvedeny pro interprety s hlasovým rozsahem h – f².

Úkolem této studie je, aby při výběru písní pro soutěž, ale i pro veřejná vystoupení, jak mladí interpreti, tak i ti, kdo je pro vystoupení připravují, více dbali na pestřejší výběr horáckých písní a na jejich přednes. U písní jsme volili detailní rozbor (rozsah, problémy hlasové, intonační, rytmické, dynamické, výrazové) také z toho důvodu, že jsou předmětem hodnocení výkonu soutěžících a doprovodné složky poroty.

Musíme ale bohužel konstatovat, že česká a moravská lidová píseň se plíživě vytrácí jak ze školních učeben, tak i z programů pěveckých sborů. Jen díky nevšední obětavosti a zanícení pro lidovou píseň pedagogů a vedoucích národopisných souborů a kroužků lidová píseň přetrvává.

Na závěr připomínám jako aktuální verše Vítězslava Hálovy z Večerních písní zhudebněné Bedřichem Smetanou

...
však ze všech trestů největší,
když národ nemá písně!
...

autor

CESTIČKO BLÓDIVÁ

z Mohelna

Andante

1. Ces-tič-ko bló - di - vá, kam tes mě za-vedla, ces-tič-ko bló - di - vá,
2. Pro-to sem ti nech-cěl, žes' be - la vospalá, pro-to sem ti nech-cěl,
kam mě ve - deš? Přes ho-re a do-li - ne k mé pa-nen-ce roz-mi-lé!
že tvr-do spiš. Tři - krá - te sem k vám při-šel a za - se sem vo-de-šel.
Vo-na né-ni du - ma, šla do Pra - he.
Dal sem tě hu - bič - ku, te nic ne - viš.

1. Cestičko blódivá, kam tes mě zavedla,
cestičko blódivá, kam mě vedeš?
Přes hore a doline k mé panence rozmilé?
Vona není duma, šla do Prahe.
2. Proto sem ti nechcěl, žes' bela vospalá,
proto sem ti nechcěl, že tvrdo spiš.
Tříkráte sem k vám přišel a zase sem vodesel.
Dal sem tě hubičku, te nic neviš.

Hlasový rozsah $d^1 - e^2$, forma $a - b - a^1$.

Složka hlasová

Dechové fráze na 8 dob, tempo mírně rychlé, nádechy u označení **V**.

V textu se prolíná nářečí české s hanáckým (vona, vospalá, nechcěl, do Prahe, žes' bela).

Složka intonační

Píseň začíná vzestupnou č. kvartou, ve druhém taktu vzestupnou č. kvintou.

Je třeba dát pozor na opakované tóny, které mají tendenci klesající, v 9. taktu bývá tón e^2 zpíván níž.

Pozornost věnovat diatonické sestupující řadě (taky 10. až 12.) + zkontrolovat na klavíru ve 12. taktu d^1 .

Složka rytmická

Ve 2. taktu dodržet noty čtvrté, v 8. a 16. taktu pauzy.

Nespěchat s nástupem 2. (a 3.) sloky.

Dymanika se pohybuje v **p** a **mf** s úměrnými $<>$.

Poznámka

U této písně je zaznamenán i další text, který následuje po 1. sloce (a obvykle se vynechává):

Do Prahe se stezka ušlapaná všecka;
komu se nestěská po ní chodit?
A mně se nestěská, je tam holka hezká,
vona mě chodívá veprovodit.

JAK SE TEN MĚSÍČEK

od Nového Města na Moravě

Andantino

1. Jak se ten mě - sí - ček za le - síč - kem bě - lá. Kdybych já vě - dě - la,
 2. Vždyť on mi při - slí - bil mě - sí - ček než vy - jde, a - bych jen če - ka - la,
 kdy - bych já vě - dě - la, co můj mi - lý dě - lá, kdy - bych já . vě - dě - la,
 a - bych jen če - ka - la, že sem ke mně při - jde, a - bych jen če - ka - la,
 kdy - bych já vě - dě - la, co můj mi - lý dě - lá.
 že sem ke mně při - jde, že sem ke mně při - jde.

1. Jak se ten měsíček za lesíčkem bělá.
[: Kdybych já věděla, kdybych já věděla,
co můj milý dělá. :]
2. Vždyť on mi přislíbil měsíček než vyjde,
[: abych jen čekala, že sem ke mně přijde,
že sem ke mně přijde. :]
3. Jak sem jen přistoupí a až mě obejmě.
[: Já pak jej políbím, já pak jej políbím;
ale že již nejde!:]

Rozsah d¹ – d², forma a – b. Obsah odpovídá přednesu dívkou ve věku 14 až 15 let.

Složka hlasová

Hudebně textové fráze po čtyřech taktech (vydržet s dechem 12 – 14 dob, 1 doba = 1 vteřina).

Dbát na zřetelnou výslovnost a – í – e – u – ou a sykavek za le-sí-čkem.

Ve 4., 8. a 12. taktu je u slabik -lá, -de, -me nota půlová, kterou dodržíme jen při dlouhé slabice -lá.

U ostatních bude nota čtvrtěová.

Složka intonační

V písni převažuje diatonický postup, pozornost věnujeme intervalu čisté kvarty č. 4 – mezi takty 1. – 2., 4. – 5., 6. – 7., 7. – 8., 10. – 11. a velké sextě (v 6) v taktu 11.

Rytmus

Rytmus je běžný, jen ve 3. taktu je tečka u noty čtvrtěové.

Poznámky

Píseň vyžaduje procítěný přednes, dynamika *p* <> *mf* <>.

Ve 3. sloce promyslet myšlenkový zvrat u slov *já pak jej políbím, já pak jej políbím, ||* (takt 10.), *ale že již nejde?*

KDYŽ JSEM JÁ BYL MALEJ ZAJÍC

Od Žďáru nad Sázavou

Moderato

1 Když jsem já byl ma-lej za-jíc, sta-rej čty-ři ne-dě-le.
Ho-ní-val mě mys-lí - ve-ček, a-le ne-do-ho-nil mě.

A to by-lo mo-je ště-s-tí, že tam by-lo blízko hou-ští a v tam hou-ští du-tej
pa-řez, já jsem si do ně-ho vlez.

1. Když jsem já byl malej zajíc, starej čtyři neděle,
honíval mě mysliveček, ale nedohonil mě.
A to byl moje štěstí,
že tam bylo blízko houští,
a v tom houští dutej pařez,
já jsem si do něho vlez.
2. Tam jsem schoulen tiše čekal, co se bude dít dál,
v duchu mrkvičku jsem strouhal, jak jsem na něho vyzrál.
Za soumraku jsem vyskočil,
dup si nožkou, se zatočil
a měsíček jen se díval,
jak jsem upaloval dál.

Píseň s hlasovým rozsahem $h - h^1$ je svým obsahem vhodná pro chlapce.

Složka hlasová

Nádech u pauzy v 2. taktu, od 5. taktu 4 takty (= 12 dob) plynule bez nádechu na konci 6. taktu.

Dbát na správnou výslovnost *-a, -o, -ou*, sykavky jemněji a přiřadit je k následující slabice – *ště-s-tí, hou-ští*.

Složka intonační

Pozor na skoky – intervaly v. $6 d^1 - h^1$. ve 2. taktu čistě h , v 5. taktu č. 5 $a^1 - d^1$, v 8. taktu v. 3 $h^1 - g^1$.

Složka rytmická

Dodržovat pomlky ve 4., 10. a 12. taktu.

Ve 4. taktu je u 1. sloky písně čtvrtěová nota + slabika *-le, -mě*, u 2. sloky jsou slabiky *dál, -rál* – zde místo čtvrtěové noty bude nota půlová. Totéž ve 12. taktu *-vlez* (nota čtvrtěová), *dál* (nota půlová).

Tempo, dynamika a výraz

1. sloka v *mf*, 2. sloka v *p*.

Obsah písně je žertovný, proto i přednes v mírném tempu by měl obsahu odpovídat, ovšem mimiku aj. nepřehánět!

VYROSTLA RŮŽIČKA

od Žďáru nad Sázavou

Andante

1. Vy - ros - tla rů - žič - ka, vy - ros - tla rů - že, můj mi - lej, roz - mi - lej
 2. Vy - kvet - la fi - al - ka, fi - al - ka mod - rá, můj mi - lej, roz - mi - lej

už k nám ne - mů - že. On už k nám ne - mů - že, on o mě ned - bá,
 už o mě ned - bá. On už mě ne - má rád, on už mě ne - chce.

ta - mo - je rů - žič - ka, v za - hrád - ce, z vad - la.
 Fi - al - ko vo - ňa - vá, po - těš mé srd - ce!

1. Vyrostla růžička, vyrostla růže,
můj milej, roztomilej, už k nám nemůže.
[: On už k nám nemůže, on o mě nedbá,
ta moje růžička v zahrádce zvadla. :]
2. Vykvetla fialka, fialka modrá,
můj milej, roztomilej už o mě nedbá.
[: On už mě nemá rád, on už mě nechce.
Fialko voňavá, potěš mé srdce! :]

Rozsah h – c². Tonalita mollová (e – moll), forma a – b – a¹. Píseň se hodí pro starší dívku.

Složka hlasová

Nádech vždy po čtyřech taktech, druhou notu h¹ nezkracovat, krátký nádech v taktech 4., 8., 12 a 16.

Výslovnost vokálů a, ú, o, sykavky (růžička), koncové -m (k nám), ve slově srdce – r zjemnit (nikoliv srdce).

Složka intonační

Vzestupný a sestupný mollový trojzvuk, v 7. a 15 taktu pozor na intonaci h¹ – cis¹ – dis¹ – e¹ (moll melodická).

V 8. a 9. taktu nástup malé septimy d¹ – c².

Složka rytmická

Je bez obtíží, střídá rytmus | půlová – čtvrt'ová – čtvrt'ová | půlová – půlová |.

Dynamika

Dynamiku spojíme s procítěným přednesem, jde o milostnou píseň – dívka v lásce zklamaná.

Zpíváme v *p* a *mf* s vyznačenými crescendy (jen do *mp*) a decrescendy.

Po 1. sloce udělejme pauzu (s nádechem) ke zpěvu 2. sloky.

MARTÍNEK JE HEZKÉ

Od Moravských Budějovic

Tempo di rubato

f *p*

1. Mar-tí - nek je hez - ké, což je ga - lán - ské.
2. Na - nyn - ka je hez - ká, což je ga - lán - ská.

Moderato

mf *f*

Má bo - tič - ky na šu - pa - vo, a - by, mu to, ne - cu - pa - lo.
Má če - pe - ček s kraj - ka - ma, pod - vá - za - ně, pan - tle - ma,

Tempo I

f *mf*

což je ga - lán - ské.
což je ga - lán - ská.

1. Martínek je hezké, což je galánské.
Má botičky na šupavo,
aby mu to necupalo,
což je galánské.
2. Nanyňka je hezká, což je galánská.
Má čepeček s krajčkama,
podvázané pantlema,
což je galánská.

Rozsah f¹ – d².**Složka hlasová**

Píseň je po stránce hlasové náročná, její přednes vyžaduje zdravý, jasný a nosný hlas.
V taktích 1. – 2. a 7. – 8. (*tempo di rubato*) se přesně nedodržují rytmické hodnoty not.

Složka intonační

Píseň zpíváme zásadně bez doprovodu.
Na hudební nástroj (klavír) udáme trojzvuk F-dur a můžeme připojit d² – c² (viz!).
U slova *hezké* pozor na intonaci d² – tón bývá zpíván níž, totéž ve 2/4 taktu u slov *což je*.

Složka rytmická

Píseň je svým charakterem jakousi imitací halekačky (takty 1. a 2., 7. a 8).
Střední část je v taktu 3/4 v rytmu mazurky.

Poznámky

V případě, že se sejdou tři vyrovnané, jasné a výrazově shodné dívčí hlasy, předneseme píseň trojhlasně.
Zde dbáme na to, aby hlasy zněly vyrovnaně, intonačně čistě; u 3. hlasu věnovat pozornost opakovaným tónům (6x).
U všech hlasů dbát na vokalizaci *é, á, o*.

Slovník cizích slov uvádí význam slova *galán* = dvorný muž, kavalír, nářečně a obecně milý, nápadník.

SVĚT, MĚSÍČKU, SVĚT

od Jihlavy

Andante

Zpěv

1. Svět, mě-síč-ku, svět, — přes ten ce-lý svět! — Svět, mě-síč-ku z vej-ší,
2. Ko-lo u-dě-lej, — ven ji vy-vo-lej, — by ne-by-la pyš-ná

Zfl.S.

1. nad mou z nej-mi-lej-ší ko-lo u-dě-lej! —
2. a za mnou ven vyš-la sa-ma je-di-ná.

1. Svět, měsíčku, svět, přes ten celý svět!
Svět, měsíčku, z vejši, nad mou nejmilejší kolo udělej!
2. Kolo udělej, ven ji vyvolej,
by nebyla pyšná a za mnou ven vyšla sama jediná.
3. Ona nevyšla, posla poslala.
A ty, milý posle, vyříd' to tak dobře, jako já sama.
4. Posel dobře lhal, sám si namlouval.
Ach já přenešťastná, že jsem ven nevyšla sama jediná.

Rozsah c¹ – c, tempo Andante.

Složka hlasová

Po stránce dechové je píseň náročnější; krátký nádech na konci 2. taktu, 3. až 5. takt s nádechem na konci sloky. Opět mezi slokami krátká pauza, u legat dodržovat hodnotu druhé čtvrt'ové noty. Dbát na sykavky – *mě-sí-čku, py-šná, vy-šla*.

Složka intonační

1. takt – rozložený durový trojzvuk, ve 4. taktu čistě d¹ – a¹.

Složka rytmická

Bez obtíží.

Dynamika

1. takt v *p* malé <>, 2. takt *mp* + <>, 3. takt *mf* + <> i 4. takt, v 5. taktu >.
U 3. sloky lze v dynamice trochu ubrat vzhledem k textu.

Píseň zpíváme buď á cappella (bez doprovodu) s udáním akordu C-dur nebo s doprovodem dvou sopránových zobcových fléten (hrát v *p*).

Jako předeheru k písni lze hrát 1. a 5. takt.